

Τζώρτζια Ο' Κηρ, Σχέδιο XIII, 1915

Σημείωμα για το αφιέρωμα στον *István Mészáros*

Με το σημερινό αφιέρωμα στον Ίσθβαν Μέτζαρος, η *Ουτοπία* επιχειρεί να συμβάλει στο να γίνει περισσότερο γνωστό και στη χώρα μας το έργο ενός από τους σημαντικότερους μαρξιστές διανοητές της εποχής μας. Ο Μέτζαρος δεν είναι απλώς ένας ακαδημαϊκός φιλόσοφος. Στο έργο του λειτουργούν διαλεκτικά-δημιουργικά η γνώση της οικονομίας, της κοινωνιολογίας και η φιλοσοφία. Το έργο του, που υπερχαλύπτει τα πλέον υψηλά ακαδημαϊκά κριτήρια, δεν είναι «ακαδημαϊκό» με την τρέχουσα έννοια του όρου. Προϊόν ακατάπαυτης θεωρητικής αναζήτησης και ταυτόχρονης συμμετοχής στο κοινωνικό κίνημα της εποχής μας, αποκαλύπτει τις ασυμφιλίωτες, ανταγωνιστικές αντιθέσεις του σημερινού σταδίου του καπιταλισμού, ενώ ταυτόχρονα ανιχνεύει τις προϋποθέσεις για υπέρβαση της σημερινής βαρβαρότητας, μέσα από μια μακρά επαναστατική διαδικασία με ορίζοντα την παγκόσμια κομμουνιστική κοινωνία. Η βαθιά φιλοσοφική παιδεία και η αταλάντευτη όρασή του από τη σκοπιά της εργατικής τάξης επιτρέπουν στον Μέτζαρος να δει πέρα από το σκοτεινό ορίζοντα της εποχής μας, χωρίς να προσφέρει συνταγές εύκολης δήθεν αγωνιστικής αισιοδοξίας. Ο κομμουνισμός και για τον Ούγγρο φιλόσοφο είναι μια δυνατότητα του σημερινού κόσμου. Η άλλη είναι η κεφαλαιοκρατική βαρβαρότητα ή, ακόμα, η αυτοκαταστροφή του ανθρώπινου είδους. Μακριά από τη διάχυτη απαισιοδοξία αλλά και την αφελή αισιοδοξία, το έργο του Μέτζαρος συμβάλλει στην κατανόηση των αντιθέσεων και των δυνατοτήτων του σημερινού κόσμου και, συνεπώς, θεμελιώνει μια έλλογη αισιοδοξία, υπερβαίνοντας τόσο το φαταλισμό του έκπτωτου μαρξισμού όσο και τις δήθεν θεωρίες του τέλους της ιστορίας, δηλαδή της αιωνιότητας του καπιταλισμού. Το έργο του Μέτζαρος, επιβλητικό σε έκταση και σε βάθος, δημοσιευμένο κυρίως στα αγγλικά, είναι μεταφρασμένο στις κυριότερες γλώσσες του κόσμου. Στη χώρα μας ο συγγραφέας είναι γνωστός από το βιβλίο του *Η θεωρία του Μαρξ για την αλλοτρίωση* (Εκδόσεις Κέδρος) και από ελάχιστα άρθρα του μεταφρασμένα στα ελληνικά. Το τελευταίο του βιβλίο *Beyond Capital* (Πέρα από το Κεφάλαιο) υποδηλώνει, με τον ίδιο τον τίτλο του, μια συνέχεια με το *Κεφάλαιο* του Μαρξ και ταυτόχρονα τη διερεύνηση των δυνατοτήτων για μια κοινωνία απαλλαγμένη από τη δεσποτεία του κεφαλαίου: για την κομμουνιστική κοινωνία.

István Mészáros. Σύντομο βιογραφικό σημείωμα

Ο Ίσθβαν Μέτζαρος γεννήθηκε στα 1930 στη Βουδαπέστη. Σπούδασε σε κλασικό λύκειο και παράλληλα, στα 12 χρόνια του, άρχισε να εργάζεται σε ένα μηχανολογικό εργοστάσιο.

Μέχρι το τέλος των σπουδών του στο Λύκειο εργαζόταν σε διάφορες δουλειές, πολλούς μήνες το χρόνο. Πέτυχε με υποτροφία στο Πανεπιστήμιο της Βουδαπέστης και στο Κολέγιο Εϊθνός (την ουγγρική «Ecole Normale Supérieure») με πρώτο βραβείο και πρώτος επιτυχών στο κολέγιο. Εντούτοις, ειρωνεία των καιρών, έξι μήνες μετά οι διευθυντές θέλησαν να τον αποβάλουν, επειδή υπερασπίστηκε δημόσια τον Λούκατς, εναντίον των επιθέσεων του κόμματος. Γλίτωσε την αποβολή, επειδή τα μέλη του κολεγίου καταψήφισαν με συντριπτική πλειοψηφία την πρόταση του διευθυντή για αποβολή. Πτυχιούχος του Πανεπιστημίου της Βουδαπέστης στη φιλοσοφία, με πρώτο βραβείο (first class Honours), έγραψε αργότερα μια διατριβή για τη θεωρία της σάτιρας με τίτλο *Σάτιρα και Πραγματικότητα* (που δημοσιεύτηκε το 1955) υπό την επίβλεψη του Λούκατς και την υποστήριξη το Δεκέμβριο του 1954.

Η πρώτη σημαντική δημοσίευσή του ήταν το 1950. Ένα κλασικό έργο της ουγγρικής φιλολογίας του 19ου αιώνα, το ποιητικό δράμα του Vörösmarty, Csongor and Tünde — ένα είδος ουγγρικού Φάουστ, συγγενικό με το *Μαγικό Αυλό* του Μότσαρτ, είχε καταδικαστεί από τους δογματικούς του κόμματος για «πσαιμιστική αποπλάνηση» και είχε απαγορευτεί το ανέβασμά του από το Εθνικό Θέατρο. Οργισμένος ο Μέτσαρος έγραψε μια λεπτομερειακή φιλολογική και αισθητική μελέτη υπεράσπισης αυτού του έργου, η οποία δημοσιεύθηκε το φθινόπωρο του 1950 σε δυο τεύχη του φιλολογικού περιοδικού Csillag. Η μελέτη αυτή πήρε το βραβείο «Attila József» το Μάρτιο του 1951. Στη συνέχεια το έργο αποκαταστάθηκε στο Εθνικό Θέατρο. Ο διευθυντής της νέας παράστασης, Endre Marton, κάλεσε τον Μέτσαρος να συνεργαστεί με το θίασο για το έργο αυτό. Όταν ο Λούκατς μελέτησε την εργασία του Μέτσαρος, τον προσέλαβε βοηθό του, την άνοιξη του 1951. Μια προσωπική φιλία αναπτύχθηκε επί έτη ανάμεσα στον Λούκατς και το βοηθό του. Αργότερα διορίστηκε από τον Λούκατς ως Επίκουρος Καθηγητής (Associate Professor) στο Ινστιτούτο Αισθητικής στο Πανεπιστήμιο της Βουδαπέστης. Το 1956 ο Λούκατς όρισε τον Μέτσαρος διάδοχό του στο πανεπιστήμιο και του ζήτησε να διδάξει το μάθημα της Αισθητικής, το οποίο διδασκε μέχρις ότου εγκατέλειψε τη χώρα, μετά την ουγγρική εξέγερση. Παρέμεινε σε στενή επαφή με τον Λούκατς και είχε εκτεταμένη αλληλογραφία μαζί του μέχρι το θάνατό του, το 1971.

Ανάμεσα στα 1950 και 1956, ως μέλος της Ένωσης Ούγγρων Συγγραφέων, ο Μέτσαρος πήρε ενεργό μέρος στις πολιτιστικές και φιλολογικές διαμάχες, πάντοτε από τη μεριά εκείνων που ήταν υπέρ μιας αυθεντικής σοσιαλιστικής εξέλιξης, εναντίον των δογματικών διοικητικών εντολών. Επίσης μετείχε ενεργά στις συζητήσεις του «Κύκλου Petöfi». Το δοκίμιό του «για τον εθνικό χαρακτήρα της τέχνης και της λογοτεχνίας» (δημοσιεύθηκε τον Ιούλιο), το οποίο ασκούσε κριτική στην προσέγγιση αυτών των θεμάτων από τον Στάλιν, ορίστηκε ως το θέμα της συζήτησης του Κύκλου Petöfi, στις 26 Οκτωβρίου 1956, υπό την προεδρία του μεγάλου Ούγγρου συνθέτη Zoltán Kodály. Ο Λούκατς τόνισε τη σπουδαιότητα της συζήτησης του θέματος σε μια συνέντευξη που δημοσιεύθηκε στη *Szabed Nep* (14 Οκτωβρίου 1956). Το 1956 ο Μέτσαρος ήταν εκδότης του *Quarterly* της Ουγγρικής Ακαδημίας Επιστημών, *Magyar Tudomány*. Το καλοκαίρι του 1956, ένα νέο μηνιαίο περιοδικό (*Eszmélet*) δημιουργήθηκε από ορισμένους διαπρεπείς Ούγγρους διανοούμενους, οι οποίοι επέλεξαν τον Μέτσαρος ως αρχισυντάκτη (Editor). Το *Eszmélet* επανεκδόθηκε το 1989 ως θεωρητικό-πολιτικό περιοδικό.

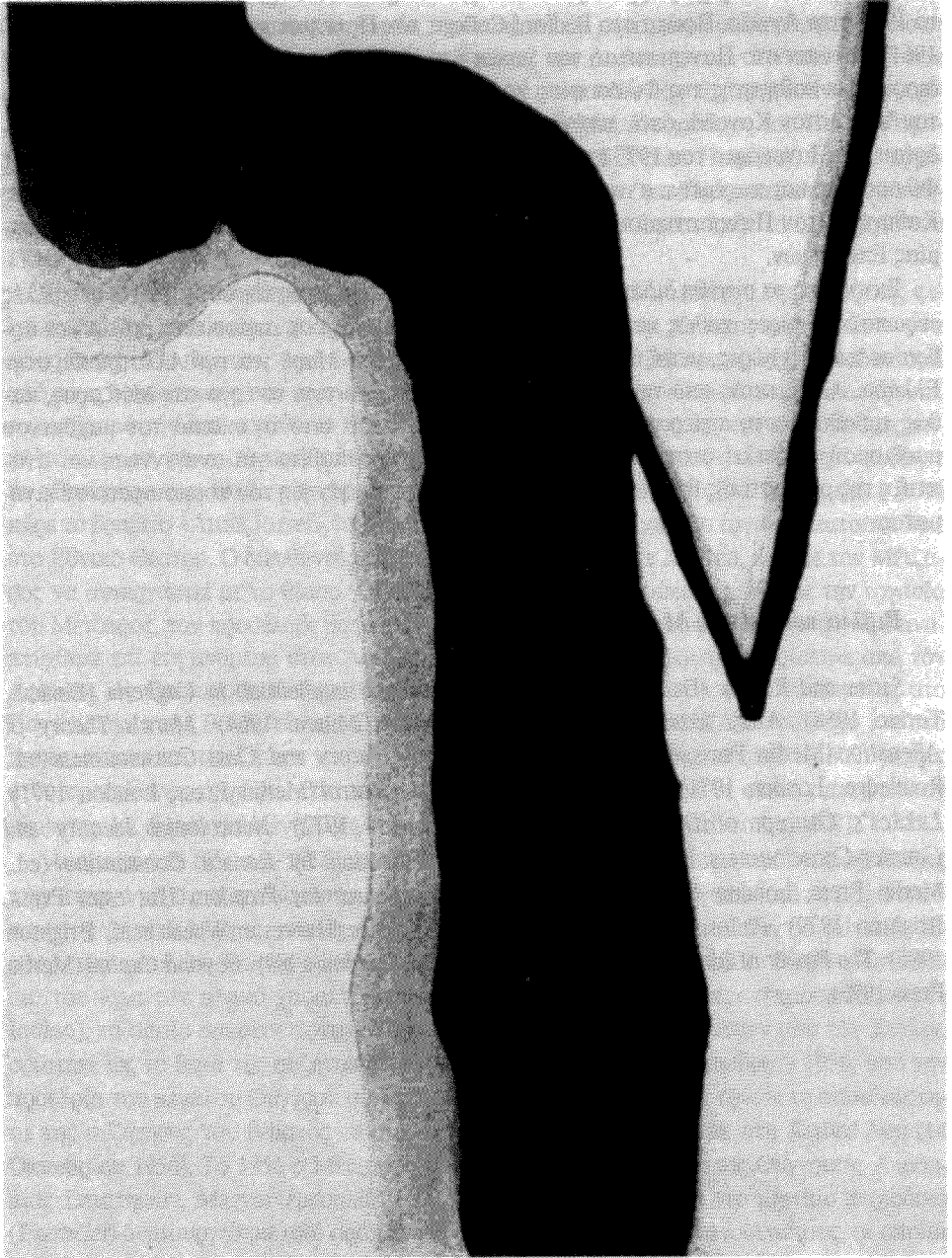
Ο Μέτζαρος εγκατέλειψε τη χώρα του μετά τη δεύτερη σοβιετική επέμβαση (1956) έχοντας πλέον πεισθεί ότι το σύστημα αυτό δεν ήταν δυνατόν να αναμορφωθεί.

Από τότε ο Μέτζαρος εργάστηκε στο Πανεπιστήμιο του Τορίνο, στην Ιταλία, και από το 1959 στην Αγγλία. Πρώτα στο Bedford College, του Πανεπιστημίου του Λονδίνου (1959-1961), κατόπιν στο Πανεπιστήμιο του Sussex στο Brighton της Αγγλίας (1966-72). Το 1972 διορίστηκε καθηγητής της Φιλοσοφίας και της Κοινωνικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο του York, στον Καναδά, όπου υπήρξε συνάδελφος και έγινε φίλος με τον Ανδρέα Παπανδρέου. Τον Ιανουάριο του 1977 επέστρεψε στο Πανεπιστήμιο του Sussex ως καθηγητής της Φιλοσοφίας και παρέμεινε σ' αυτό μέχρι τη συνταξιοδότησή του. Σήμερα είναι Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου του Sussex. Το 1995 εξελέγη μέλος της Ουγγρικής Ακαδημίας Επιστημών.

Εκτός από τα συνήθη διδακτικά του καθήκοντα, ο Μέτζαρος έδωσε διαλέξεις σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και στη Βόρεια και Νότια Αμερική. Δημοσίευσε βιβλία και άρθρα σε πολλές χώρες, μεταξύ αυτών και τη *Θεωρία του Μαρξ για την Αλλοτρίωση* στην Ελλάδα. Αλλά, εκτός από την καθαυτό ακαδημαϊκή αξία του, το έργο του Μέτζαρος, καθώς εμβαθύνει στη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα από τη σκοπιά του μαχόμενου μαρξισμού, αποτελεί ουσιαστική συνεισφορά στην προσπάθεια για αναγέννηση και ανάπτυξη της μαρξιστικής θεωρίας, προϋπόθεση για την αναγέννηση του κομμουνιστικού κινήματος.

Βιβλία του István Mészáros (δημοσιευμένα)

Satire and Reality (Budapest 1955)· *La rivolta degli intellettuali in Ungheria* (Einaudi, Torino 1958)· *Attila József e l'arte moderna* (Lerici, Milano 1964)· *Marx's Theory of Alienation* (Merlin Press, London 1970)· *Aspects of History and Class Consciousness* (ed., Routledge, London 1971)· *The Necessity of Social Control* (Merlin Press, London 1971)· *Lukács's Concept of Dialectic* (Merlin Press, London 1972)· *Neocolonial Identity and Counter-Consciousness: Essays in Cultural Decolonization by Renato Constantino* (ed., Merlin Press, London 1978)· *The Work of Sartre: Search for Freedom* (Harvester Press, Brighton 1979)· *Philosophy, Ideology and Social Science* (Harvester/Wheatsheaf, Brighton 1986)· *The Power of Ideology* (Harvester/Wheatsheaf, London 1989)· *Beyond Capital* (Merlin Press 1995).

Τζωρτζία Ο' Κηφ, Σχέδιο X, 1959